

AKUMULACJA I AMORTYZACJA W INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH POLSKIEGO FADN

MONIKA JUCHNIEWICZ
MARIAN PODSTAWKA

Abstrakt

Celem artykułu jest rozpoznanie i ocena zdolności rozwojowych gospodarstw rolnych w Polsce ze względu na grupy obszarowe. Zakres czasowy analiz odnosi się do okresu 2015-2019 i opiera na wynikach indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość rolną w ramach Polskiego FADN. Scharakteryzowano poziom i stopę akumulacji, jak również poziom amortyzacji, podatków i opłat, dopłat do działalności operacyjnej oraz określono relację dopłat do działalności operacyjnej względem akumulacji publicznej i wsparcia, które otrzymują badane gospodarstwa w ramach wspólnej polityki rolnej (WPR).

Wyniki badań wskazują na różnorodność finansowo-organizacyjną ocenianej grupy gospodarstw rolnych. W gospodarstwach bardzo małych, średnio dużych, dużych i bardzo dużych wystąpiła dodatnia stopa akumulacji. W grupie tych gospodarstw akumulacja w ujęciu wartościowym pokrywa amortyzację, a nawet w przypadku gospodarstw dużych i bardzo dużych przekracza wartość odpisów amortyzacyjnych. Natomiast gospodarstwa małe i średnio małe charakteryzowały się ujemnymi stopami akumulacji, co wiąże się z brakiem reprodukcji majątku trwałego. Gospodarstwa te nie mają szans rozwoju.

W konkluzji stwierdzono, że relacja dopłat do akumulacji publicznej jest najkorzystniejsza wśród gospodarstw średnio dużych, gdzie relacja dopłat do obciążeń fiskalnych wyniosła ponad 20-krotność. Najmniejsze korzyści z WPR względem akumulacji publicznej odnoszą gospodarstwa bardzo małe, tu relacje dopłat do akumulacji publicznej wynosi około dwukrotność w całym okresie badań.

Słowa kluczowe: amortyzacja, akumulacja, gospodarstwo rolne.

Kody JEL: Q12, Q14, D25.

Wstęp

Aktualnie w Polsce trwają prace nad planem strategicznym dotyczącym wspólnej polityki rolnej (WPR) na lata 2023-2027. Wydaje się, że jest to dobry czas, aby wprowadzić nową strategię rozwoju polskiego rolnictwa i zaproponować środki do jej realizacji. Nowe podejście do rozwoju rolnictwa w Polsce winno wynikać z dotychczasowych doświadczeń i założeń na przyszłość. Jeśli chodzi o założenia dotychczas realizowanej w polskim rolnictwie WPR z tzw. I filara, dotyczą one wspierania dochodów rolników, za sprawą jednolitych hektarowych płatności i za sprawą dopłat do różnego rodzaju produkcji i działań związanych z ochroną środowiska. Tak realizowana polityka względem polskiego rolnictwa jest mocno zachowawcza i nie przyczyniła się do przemian w strukturze agrarnej. Dodatkowo tych przemian nie katalizują przepisy ukształtowane przed 1990 r. dotyczące systemu ubezpieczenia społecznego rolników. Wydaje się, że brak jest woli na podjęcie bardziej odważnych decyzji w odniesieniu do zmian w dotychczasowej polityce rolnej. A sytuacja, zwłaszcza jeśli chodzi o konkurencyjność naszego rolnictwa względem rolnictwa Francji, Niemiec, Danii czy Holandii, tego wymaga. Aktualnie, według szacunków IERiGŻ-PIB, w Polsce jest ok. 200 tysięcy gospodarstw, które mogą owej konkurencji sprostać (Ziętara, Adamski, Mirkowska, Sobierajewska i Zieliński, 2020).

Celem opracowania jest przeprowadzenie oceny, wśród których grup obszarowych znajdują się zdolne do konkurowania gospodarstwa rolne. Ocena przeprowadzona będzie na podstawie kształtowania się spożycia i akumulacji w poszczególnych grupach obszarowych indywidualnych gospodarstw rolnych Polskiego FADN.

Przyjęto hipotezy, że:

1. Gospodarstwa zdolne do rozwoju i konkurowania to takie, wśród których akumulacja jest wyższa od amortyzacji.
2. Gospodarstwa takie znajdują się wśród bardzo małych, do 5 ha użytków rolnych, i powyżej 50 ha użytków rolnych.

Metodyka badań

Do osiągnięcia celów i weryfikacji hipotez wykorzystano wyniki indywidualnych gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość rolną w ramach Polskiego FADN w latach 2015-2019.

Ocenę udziału spożycia w strukturze dochodów badanych gospodarstw przeprowadzono według minimum socjalnego, obliczonego dla rolnika i jego rodziny (Kryszak i Czyżewski, 2020). Dla porównania dokonano analogicznego badania udziału spożycia w dochodach gospodarstw rolnych ustalonego według szacowanego kosztu pracy własnej, uwzględniającego średnie roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej oraz liczbę osób pełnozatrudnionych rodziny rolnika.

W opracowaniu dokonano oceny gospodarstw, dzieląc je według klas obszarowych użytków rolnych na sześć grup obszarowych (UAA6): bardzo małe ($UR \leq 5$), małe ($5 < UR \leq 10$), średnio małe ($10 < UR \leq 20$), średnio duże ($20 < UR \leq 30$), duże ($30 < UR \leq 50$), bardzo duże ($UR > 50$).

Dla zrealizowania wyznaczonego celu i hipotezy scharakteryzowano poziom i stopę akumulacji, jak również poziom amortyzacji, podatków i opłat, dopłat do działalności operacyjnej oraz określono relację dopłat do działalności operacyjnej do akumulacji publicznej (Kryszak i Czyżewski, 2020). Wartości poszczególnych parametrów są średnimi arytmetycznymi z próby analizowanych gospodarstw.

Konsumpcję analizowano z perspektywy wskaźnika stopy konsumpcji, będącej relacją oszacowanej wartości konsumpcji do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego. Z kolei akumulację rozpatrywano przez pryzmat wskaźnika stopy akumulacji, będącego ilorzem możliwej wartości akumulacji i dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego.

Przeprowadzone badania pozwoliły na sformułowanie wniosków i propozycji zmian w dotychczasowej polityce rolnej.

Spżycie i akumulacja jako determinanty funkcjonowania i rozwoju gospodarstw rolnych

Współcześnie coraz częściej zwraca się uwagę na wielokryterialne spojrzenie na cele gospodarstwa rolnego (Sielska, 2012), jednak to dochód rolniczy pozostaje fundamentalną kategorią analityczną w ekonomii rolnej (Kryszak i Czyżewski, 2020) i to właśnie dochód jest środkiem do realizacji różnego rodzaju celów gospodarstwa rolnego.

Pochodnymi dochodu z gospodarstwa rolnego i jednocześnie determinantami trwania i rozwoju gospodarstwa rolnego są spżycie i akumulacja. W krótkiej perspektywie przejawiają one względem siebie antynomię, jednakże w długiej perspektywie, zarówno akumulacja, jak i spżycie są ze sobą komplementarne (Grzelak, 2019).

Akumulacja jest tą częścią dochodu z gospodarstwa rolnego, która zapewnia jego rozwój w przyszłości. Pozwala na inwestowanie (Woś i Tomczak, red., 1979) w majątek trwały, w nowe technologie przyjazne środowisku, w czynnik ludzki. Wszystko to ma sprawić, że w przyszłości gospodarstwo będzie mogło funkcjonować i się rozwijać. Wyrazem tego rozwoju będzie wzrost konkurencyjności i wzrost dochodów, a w efekcie wzrost spżycia.

Reasumując, akumulacja jest gwarantem trwania i rozwoju gospodarki rolnej. W ostateczności wpływa na wzrost produkcji, a tym samym przyczynia się do wzrostu spżycia, a to z kolei determinuje warunki funkcjonowania rodziny rolnika (Wiatrak, 1978). Poziom konsumpcji wpływa również na atrakcyjność zawodu rolnika i decyduje o tym, czy w rolnictwie będzie mieć miejsce wymiana pokoleń, czy będzie następować starzenie się ludności pracującej w gospodarstwach rolnych (Podstawka, Chlebicka, Gołasa i Litwiniuk, 2017).

Badanie procesów akumulacji i spżycia w gospodarstwach rolnych jest ważne z punktu widzenia ich dalszego rozwoju. Istotnym jest także konkurencyjność polskich gospodarstw względem innych, co w ostateczności przekłada się na bilans handlu zagranicznego produktami rolnymi i przemysłu spożywczego. Zjawiska te są ważne także z punktu widzenia przemian w strukturze agrarnej, które winny być wspierane przez inne instrumenty, m.in. przez system ubezpieczeń społecznych i gospodarczych.

W przeszłości toczyła się dyskusja, czy w związku z tym, że rolnik część swojego dochodu przeznaczają na akumulację, to do ustalenia dochodów parytetowych należałoby to uwzględnić, czy tylko tę część, która jest przeznaczona na spożycie. Nie ma powodów, aby dzielić ten punkt widzenia. W podobnej sytuacji są przedsiębiorcy, którzy także pewną część swoich zysków przeznaczają na rozwój i unowocześnienie firmy. W analogicznej sytuacji są także osoby zatrudnione na etat. One także część swoich dochodów przeznaczają na akumulację. W tym przypadku związane jest to ze zdobyciem wykształcenia, podnoszeniem kwalifikacji, czy z zakupem środków komunikacji interpersonalnej.

Przy okazji warto wspomnieć także o akumulacji społecznej (Woś i Tomczak, red., 1979) – publicznej. Są to obciążenia finansowe, które ponoszą gospodarstwa rolne na rzecz całego społeczeństwa. Aktualnie właściciele gospodarstw rolnych na rzecz akumulacji społecznej wnoszą podatek rolny, podatek od lasów, podatek od nieruchomości, VAT oraz opłaty, mające charakter paropodatków ze względu na ekwiwalentność pomiędzy wysokością wnoszonej opłaty a świadczeniem usług ze strony związku publicznoprawnego, jakim jest państwo lub jednostka samorządu terytorialnego. Począwszy od 2004 r., rolnicy w Polsce otrzymują zwrot wpłat na rzecz akumulacji społecznej w postaci różnego rodzaju płatności w ramach wspólnej polityki rolnej. W opracowaniu zostanie przeprowadzona ocena bilansu pomiędzy akumulacją społeczną a jej zwrotem w postaci dopłat do działalności operacyjnej.

Akumulacja i amortyzacja w indywidualnych gospodarstwach rolnych Polskiego FADN w latach 2015-2019

Z przedstawionych informacji wynika, że stopa akumulacji, określona przy założeniu spożycia na poziomie minimum socjalnego, powyżej 50% występuje w gospodarstwach bardzo małych, dużych i bardzo dużych (tab. 1). Z tym jednak, że wśród gospodarstw do 5 ha użytków rolnych ta „rozwojowa” stopa akumulacji miała miejsce w latach 2015 i 2016. W kolejnych latach 2017-2019 wystąpiło jej obniżenie do poziomu 33,9%. Niemniej jednak we wszystkich badanych latach stopa akumulacji wśród gospodarstw bardzo małych była dodatnia. Jeśli chodzi o gospodarstwa duże i bardzo duże, to we wszystkich analizowanych latach stopa akumulacji przekraczała 50%. W miarę upływu lat obserwuje się jej systematyczny wzrost.

Przedstawione stopy akumulacji, wyznaczone przy założeniu konsumpcji na poziomie kosztu pracy własnej, są mniej korzystne od stóp akumulacji występującej wśród badanych gospodarstw, mierzonej minimum socjalnym. Wynika to z tego, że rolnicy określają wielkość spożycia na poziomie wyższym niż minimum socjalne. Akumulacja na poziomie ponad 50% dochodów, w tym przypadku, występuje tylko wśród gospodarstw bardzo dużych. Nieco niższy poziom akumulacji ma miejsce w gospodarstwach dużych. Dość dobrze wypadają pod tym względem gospodarstwa bardzo małe. Najgorsza sytuacja ma miejsce wśród gospodarstw małych i średnio małych. Tu brak jest akumulacji. Jej stopy są ujemne. Wobec tego w tych gospodarstwach spożycie przekracza uzyskiwane dochody i brak jest podstaw do ich funkcjonowania.

Tabela 1

Stopa akumulacji w wydzielonych klasach obszarowych użytków rolnych w badanych gospodarstwach rolnych w latach 2015-2019 (średnio na 1 gospodarstwo w %)

Rok	Bardzo małe (UR ≤ 5)	Małe (5 < UR ≤ 10)	Średnio małe (10 < UR ≤ 20)	Średnio duże (20 < UR ≤ 30)	Duże (30 < UR ≤ 50)	Bardzo duże (UR > 50)
Stopa akumulacji mierzona minimum socjalnym						
2015	61,0	-47,2	-8,5	31,1	50,6	75,9
2016	49,9	-45,9	-3,3	37,2	56,2	76,9
2017	41,9	-51,0	14,7	47,6	65,1	81,3
2018	33,9	-79,0	-1,4	43,0	59,3	78,8
2019	42,1	-37,9	6,7	45,4	63,4	80,0
Średni poziom w badanym okresie	47,5	-51,1	2,5	41,5	59,6	78,8
Stopa akumulacji mierzona kosztem pracy własnej						
2015	45,2	-83,8	-51,4	-1,4	26,0	61,2
2016	28,2	-88,5	-46,1	6,7	32,7	62,7
2017	17,3	-98,1	-21,6	21,7	46,6	69,7
2018	4,2	-145,5	-48,8	11,2	36,1	64,8
2019	14,1	-93,6	-39,9	13,0	40,9	66,0
Średni poziom w badanym okresie	24,5	-101,0	-40,5	11,1	37,4	65,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Tabela 2

Amortyzacja w wydzielonych klasach obszarowych użytków rolnych w latach 2015-2019 (średnio na 1 gospodarstwo w zł)

Rok	Bardzo małe (UR ≤ 5)	Małe (5 < UR ≤ 10)	Średnio małe (10 < UR ≤ 20)	Średnio duże (20 < UR ≤ 30)	Duże (30 < UR ≤ 50)	Bardzo duże (UR > 50)
2015	34 691	15 671	19 784	28 332	41 295	76 726
2016	33 540	16 811	19 959	28 381	41 669	76 392
2017	30 337	17 330	20 496	28 239	40 810	75 025
2018	27 041	16 072	20 093	28 574	40 550	74 695
2019	25 942	15 368	20 037	28 718	40 910	74 556
Średni poziom w badanym okresie	30 339	16 220	20 075	28 445	41 053	75 504

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Tabela 3

Poziom akumulacji mierzony minimum socjalnym w wydzielonych klasach obszarowych użytków rolnych w latach 2015-2019 (średnio na 1 gospodarstwo w zł)

Rok	Bardzo małe (UR ≤ 5)	Małe (5 < UR ≤ 10)	Średnio małe (10 < UR ≤ 20)	Średnio duże (20 < UR ≤ 30)	Duże (30 < UR ≤ 50)	Bardzo duże (UR > 50)
2015	57 973	-11 969	-2 992	17 725	41 158	126 662
2016	37 222	-11 901	-1 230	23 447	52 109	136 125
2017	27 372	-13 071	6 823	36 964	77 581	183 316
2018	19 849	-17 486	-551	30 920	62 125	160 123
2019	29 325	-11 228	2 922	35 138	75 199	176 699
Średni poziom w badanym okresie	34 690	-13 163	1 025	28 797	61 481	156 073

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Ocena szans rozwojowych gospodarstw według stopy akumulacji jest miarą pośrednią. Ważnym jest ustalenie jej wartości kwotowych i powiązanie ich z kwotami amortyzacji. Te gospodarstwa, które poprzez akumulację są w stanie odtwarzać zużyty majątek trwałe, mają szanse istnienia. Natomiast wszystkie gospodarstwa, które akumulują więcej niż wynosi u nich amortyzacja, mają charakter rozwojowych (tab. 2 i 3).

W świetle danych w tabeli 2 i 3 widać, że w grupie gospodarstw bardzo małych (do 5 ha UR) akumulacja prawie równoważy amortyzację. Tylko w 2017 i 2018 r. akumulacja jest niższa od amortyzacji. Grupa tych gospodarstw ma szansę dalszego funkcjonowania. Jednakże nie występują możliwości ich rozwoju. Średnio akumulacja przewyższa nieco poziom amortyzacji w tej grupie gospodarstw. Jeśli chodzi o gospodarstwa małe i średnio małe (od 5 ha do 20 ha UR), to wśród nich brak jest możliwości trwania oraz rozwoju. Prawie we wszystkich badanych latach obserwujemy ujemne stopy akumulacji, co świadczy o braku możliwości odtworzenia zużytego majątku trwałego, który podlega amortyzacji. Zdecydowanie najkorzystniejszą sytuacją obserwujemy wśród gospodarstw średnio dużych (20-30 ha UR), dużych (30-50 ha UR) i bardzo dużych (powyżej 50 ha UR). W przypadku tych gospodarstw obserwujemy dodatnie stopy akumulacji, które przekładają się na dodatnie jej kwoty. Przewyższają one znacznie kwoty amortyzacji. Zdecydowanie najlepiej pod tym względem jest wśród gospodarstw bardzo dużych. Akumulacja w tych gospodarstwach we wszystkich badanych latach jest prawie dwukrotnie wyższa od amortyzacji. Daje to gwarancję dynamicznego rozwoju tych gospodarstw, które mają szanse konkurowania na europejskim rynku. W przypadku gospodarstw dużych także występuje przewaga akumulacji nad amortyzacją. Jednakże przewagi te nie są tak znaczące jak w przypadku gospodarstw bardzo dużych. W gospodarstwach średnio dużych akumulacja równoważy amortyzację. Tym samym podobne są pod tym względem do gospodarstw bardzo małych. Gwarantuje to istnienie tych gospodarstw. Brak jednak perspektyw rozwoju.

**Dotacje do działalności operacyjnej i akumulacja publiczna
w indywidualnych gospodarstwach rolnych Polskiego FADN
w latach 2015-2019**

Gospodarstwa rolne oprócz akumulacji operacyjnej odprowadzają na rzecz finansów publicznych akumulację publiczną. W tej części opracowania dokonano oceny tej akumulacji, w relacji do dopłat otrzymywanych w ramach WPR. Informacje o akumulacji publicznej zawarto w tabeli 4.

Tabela 4

*Podatki i opłaty w wydzielonych klasach obszarowych użytków rolnych w latach 2015-2019
(średnio na 1 gospodarstwo w zł)*

Rok	Bardzo małe (UR ≤ 5)	Małe (5 < UR ≤ 10)	Średnio małe (10 < UR ≤ 20)	Średnio duże (20 < UR ≤ 30)	Duże (30 < UR ≤ 50)	Bardzo duże (UR > 50)
2015	1902	847	1242	1757	2615	6839
2016	2127	824	1210	1712	2499	6453
2017	1646	775	1163	1667	2453	6154
2018	1300	749	1139	1690	2434	6156
2019	1498	741	1166	1743	2555	6383
Średni poziom w badanym okresie	1697	785	1184	1713	2511	6401

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Z przedstawionych w tabeli 4 informacji wynika, że najwyższy poziom akumulacji publicznej występuje wśród gospodarstw bardzo dużych i dużych. Co jest prawdopodobnie spowodowane wielkością podatku rolnego, który jest pochodną powierzchni i równowartością 2,5 q żyta. Relatywnie najmniej obciążone akumulacją publiczną są gospodarstwa małe. Warto podkreślić, że gospodarstwa bardzo małe są relatywnie obciążone dużą akumulacją publiczną, co prawdopodobnie jest spowodowane znaczną ilością majątku, który opodatkowany jest podatkami od nieruchomości i od środków transportu.

Z danych zawartych w tabeli 5 wynika, że z pomocy publicznej w największym stopniu korzystają gospodarstwa bardzo duże. Jest to pochodną zasad naliczania dopłat, zwłaszcza bezpośrednich, które są skorelowane powierzchnią. Znacznie mniej z tej pomocy korzystają gospodarstwa średnio duże i duże. Średni poziom pomocy otrzymują gospodarstwa średnio małe, a jeszcze mniej gospodarstwa małe. Natomiast najmniej wspierane są pomocą gospodarstwa bardzo małe.

Tabela 5

Dopłaty do działalności operacyjnej w wydzielonych klasach obszarowych użytków rolnych w latach 2015-2019 (średnio na 1 gospodarstwo w zł)

Rok	Bardzo małe (UR <= 5)	Małe (5 < UR <= 10)	Średnio małe (10 < UR <= 20)	Średnio duże (20 < UR <= 30)	Duże (30 < UR <= 50)	Bardzo duże (UR > 50)
2015	3 149	10 836	22 117	35 796	49 983	99 151
2016	3 869	11 178	23 017	37 555	54 321	107 520
2017	3 270	11 727	23 377	38 042	55 463	110 539
2018	3 940	11 875	24 544	40 882	58 239	117 570
2019	4 037	12 146	24 669	41 114	59 349	119 195
Średni poziom w badanym okresie	3 654	11 575	23 558	38 649	55 401	110 587

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN.

Tabela 6

Relacja dopłat do działalności operacyjnej do akumulacji publicznej w wydzielonych klasach obszarowych użytków rolnych w latach 2015-2019 (średnio na 1 gospodarstwo w zł)

Rok	Bardzo małe (UR <= 5)	Małe (5 < UR <= 10)	Średnio małe (10 < UR <= 20)	Średnio duże (20 < UR <= 30)	Duże (30 < UR <= 50)	Bardzo duże (UR > 50)
2015	1,65	12,79	17,81	20,37	19,11	14,50
2016	1,82	13,57	19,02	21,94	21,74	16,66
2017	1,99	15,13	20,10	32,71	22,61	17,96
2018	3,03	15,85	21,55	35,89	23,93	19,10
2019	2,69	16,39	21,16	23,59	23,23	18,67
Średni poziom w badanym okresie	2,15	14,75	19,90	22,56	22,06	17,28

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych FADN.

W świetle danych tabeli 6 widać, jak polityka krajowa i WPR traktuje poszczególne grupy obszarowe gospodarstw rolnych. Można zaobserwować ogromne zróżnicowanie, mimo że zasady dopłat i obciążeń fiskalnych są takie same dla wszystkich gospodarstw. Relacja dopłat do akumulacji publicznej jest najkorzystniejsza wśród gospodarstw średnio dużych. Średnio dopłaty są tu prawie 23-krotnie wyższe w stosunku do obciążeń fiskalnych. Z danych wynika, że w miarę upływu lat wskaźnik ten rośnie wśród wszystkich grup obszarowych. Podobne, aczkolwiek nieco mniejsze, profity z WPR względem obciążeń fiskalnych odnoszą gospodarstwa duże i średnio małe. W tym przypadku relacja dopłat do akumulacji publicznej przedstawia się średnio za badane lata odpowiednio od prawie 20 w grupie gospodarstw średnio małych do ponad 22 w gospodarstwach dużych. Z danych tabeli 6 wynika, że gospodarstwa bardzo duże nie są szczególnie premiiowane przez politykę krajową i WPR. W tym przypadku relacja dopłat do obciążeń fiskalnych kształtuje się, za badane 5 lat, na poziomie ponad 17.

Zdecydowanie najgorsza sytuacja pod tym względem występuje wśród gospodarstw bardzo małych. Tu relacja dopłat do obciążeń fiskalnych, średnia za okres badanych 5 lat, wynosi ponad 2. Wyniki badań przedstawione w tabeli 6 mogą być pomocne dla kształtowania strategicznego planu WPR na lata 2023-2027. Wydaje się, że słusznym byłoby, aby relatywnie więcej wspierać zarówno gospodarstwa bardzo małe i bardzo duże.

Wnioski

Przeprowadzone badania wskazują na różnorodność finansowo-organizacyjną gospodarstw rolnych ocenianych w ramach Polskiego FADN. Wyraźnie widać, że jeśli chodzi o grupy obszarowe, to występuje tu dwubiegunowość. Na jednym z nich są gospodarstwa bardzo małe (do 5 ha UR) i gospodarstwa średnio duże, (20-30 ha UR) oraz gospodarstwa duże i bardzo duże (powyżej 30 ha UR). Na drugim są gospodarstwa małe (5-10 UR) i średnio małe (10-20 ha UR). Wśród gospodarstw pierwszej grupy obserwujemy dodatnie stopy akumulacji, mierzone jako różnica między ich dochodami a spożyciem. Przy czym dodatnie stopy akumulacji występują bez względu, czy wielkość spożycia mierzona była według minimum socjalnego, czy według nakładów pracy. Z tym, że rolnicy deklarują wielkość spożycia według ich pracy na poziomie wyższym niż szacowane spożycie według minimum socjalnego. Tym samym poziom akumulacji uwzględniający spożycie według nakładów pracy jest niższy. Wydaje się, że bardziej obiektywną miarą spożycia jest jego ocena według minimum socjalnego. Gospodarstwa małe i średnio małe posiadają ujemne stopy akumulacji, bez względu na to, jaką metodą mierzone zostało spożycie. Gospodarstwa te nie mają szans trwania, a tym bardziej rozwoju.

W opracowaniu dokonano oceny poziomów kwot amortyzacji i akumulacji wśród badanych gospodarstw. Z przeprowadzonych badań wynika, że wśród gospodarstw małych akumulacja prawie równoważy amortyzację. Grupa ta ma szansę dalszego funkcjonowania. Jeśli chodzi o gospodarstwo małe i średnio małe, to nie mają one szans tworzenia i rozwoju. We wszystkich badanych latach obserwujemy tu ujemne stopy akumulacji. Najkorzystniejsza sytuacja występuje wśród gospodarstw średnio dużych, dużych i bardzo dużych. Wśród tej grupy gospodarstw akumulacja przewyższa amortyzację. Gospodarstwa te mają szansę rozwoju i konkurencyjności na europejskim rynku.

W opracowaniu dokonano także oceny relacji akumulacji publicznej do wsparcia unijnego w poszczególnych grupach obszarowych gospodarstw, wynikającego z WPR. Okazuje się, że relacja dopłat do akumulacji publicznej najkorzystniejsza jest wśród gospodarstw średnio dużych (20-30 ha UR). Średnio dopłaty, w stosunku do obciążeń fiskalnych, są tu ponad 20-krotnie wyższe. Mniejsze korzyści z WPR względem akumulacji publicznej odnoszą gospodarstwa duże (30-50 ha UR) i średnio małe (20-30 ha UR). W tym przypadku relacja dopłat do akumulacji publicznej wynosi odpowiednio około 20-krotności. Nie są szczególnie premiiowane przez politykę krajową i unijną gospodarstwa bardzo duże (pow. 50 ha UR), gdzie relacja dopłat do obciążeń fiskalnych wynosi ponad 17-krotność. Zdecydowanie najgorsza sytuacja, pod tym względem, występuje wśród gospodarstw bardzo małych. Tu relacja dopłat do obciążeń fiskalnych wynosi ok. 2-krotność w całym okresie badań.

Literatura

- Grzelak, A. (2019). Akumulacja majątku w gospodarstwach rolnych w Polsce ze względu na typy produkcyjne i kontekst paradygmatu rozwoju zrównoważonego. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej / Problems of Agricultural Economics*, nr 3(360), s. 89-106.
- Kryszak, Ł., Czyżewski, B. (2020). *Determinanty dochodów rolniczych*. Warszawa: CeDeWu.
- Podstawka, M., Chlebicka, A., Gołasa, P., Litwiniuk, P. (2017). *Dochody gospodarstw rolnych*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- Sielska, A. (2012). *Decyzje producentów rolnych w ujęciu wielokryterialnym: zarys problemu*. Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Wiatrak, A.P. (1978). Czynniki kształtujące akumulację i jej współzależność ze spożyciem w gospodarstwach chłopskich. *Wieś i Rolnictwo*, nr 4(21).
- Woś, A., Tomczak, F. (red.). (1979). *Ekonomika rolnictwa. Zarys teorii*. Warszawa: PWRiL.
- Ziętara, W., Adamski, M., Mirkowska, Z., Sobierajewska, J., Zieliński, M. (2020). *Konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych na tle gospodarstw wybranych krajów Unii Europejskiej*. Referat na seminarium naukowe w IERiGŻ-PIB w dniu 23 września 2020. Pobrane z: www.ierigz.waw.pl.

ACCUMULATION AND DEPRECIATION IN THE CASE OF INDIVIDUAL FARMS OF THE POLISH FADN

Abstract

The aim of the paper is to identify and evaluate the development opportunities for farms in Poland in terms of area groups. The analysis covered the 2015-2019 period and was based on the results of individual farms keeping agricultural accounts under the Polish FADN. The paper determined the level and rate of accumulation, as well as the level of depreciation, taxes and fees, operating subsidies, and the ratio of operating subsidies to public accumulation and support that the farms receive under the Common Agricultural Policy (CAP).

The results indicate the financial and organizational diversity of the group of farms. Very small, medium-large, large, and very large farms had a positive accumulation rate. In this group of farms, the accumulation in terms of value covered the depreciation, and even in the case of large and very large farms it exceeded the depreciation. By contrast, small and medium-small farms were characterized by negative accumulation rates, which was associated with the lack of reproduction of fixed assets. These farms have no development opportunities.

In conclusion, the ratio of subsidies to public accumulation is the most beneficial in the case of medium-large farms, where the ratio of subsidies to fiscal burden was over 20:1. Very small farms receive the least benefits under the CAP in terms of public accumulation. In this case, the ratio of subsidies to public accumulation is approximately 2:1 throughout the entire research period.

Keywords: depreciation, accumulation, farm.

Data nadesłania: 01.03.2021.

Data ostatniej recenzji: 12.03.2021.

Data akceptacji do druku: 23.03.2021.

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, wszystkie materiały na stronie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe.

Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

